kiem in alzijdigen vorm ontplooit. Hiermede toch beweegt men zich in hetzelfde spoor, waarin onze Gereformeerde denkers steeds den weg tot verklaring van 't leven gezocht hebben. Natuurlijk niet om, gelijk deze Monisten, bij de groote X uit te komen, maar om ten slotte 't al uit God en uit God alleen te verklaren. Is 't onzerzijds steeds zoo voorgesteld, dat niet alleen op de uitingen van 't leven (in de verdienende werken) is te letten, maar vóór alle dingen zelfs op de organen en kiemen, waaruit dit leven opkomt om zich te openbaren, zoodat 't ten slotte altoos weer op wedergeboorte en geloof neerkwam, — deze opvatting van de zaliging van den zondaar heeft zich in Christenlanden ook in heel onze wereldbeschouwing gelding weten te verschaffen, zooals zich dit in de belijdenis der erfelijkheid van de zonde en in 't genadewerk, dat zelfs 't nog geheel onontwikkelde kind kan redden, vertolkt heeft.

We weten daarom van geen mechanische incenzetting van ons wezen uit allerlei elkaar vreemde bestanddeelen. Ons menschelijk wezen is één. In die eenheid heeft 't zijn oorsprong in het leven Gods, en gelijk nu de Almachtige allerlei sfeer van lagere en hoogere orde schiep, kan ook de mensch wel met deze afdalende en opklimmende sferen contact erlangen, zoodat hij èn in de aardsche èn in de hemelsche dingen kan inleven, en wat dit aardsche betreft, gemeenschap bezitten met de plant en met het dier, met het ziels- en met 't denkleven, met het verstandelijke en met 't aesthetische, met het stoffelijke en met 't spirituecle, maar als mensch gaat hij in dat alles toch nooit op. De diepste trek in zijn wezen is en blijft altoos, dat hij *beelddrager Gods* en van Gods geslachte is, en hieraan blijft al dit overige ondergeordend, en er door beheerscht. De plant leeft slechts in één sfeer, het dier in twee, de mensch *in drie sferen op aarde*, en bovendien in de vierde, hoogere sfeer van het hemelsche leven, waarin de engelen hun eigen sfeer bezitten. Maar al leeft de mensch het rijkst, in al deze sferen is en blijft zijn leven toch één, ook al kan hij zich tijdelijk uit één dezer sferen terugtrekken, of ook uitgetrokken worden.

Dr. A. K.

„De vaandelen opsteken".

> Wij zullen juichen over uw heil, en de vaandelen opsteken in den naam onzes Gods. De HEERE vervulle alle uwe begeerten. Psalm 20 : 6.

Gelijk ieder koning, zoo heeft ook Koning Jezus drieërlei onderdanen.

Er zijn er, die er niet eens een vaandel op nahouden. Er zijn er ten anderen, die zich wel een vaandel aanschaffen, maar het thuis in de binnenkamer wegbergen. En dan zijn er in de derde plaats, die niet alleen een vaandel hebben, maar met dat vaandel moedig de straat opgaan, dat vaandel zwaaien en opsteken, en die in dit hun vaandel als merkteeken geborduurd hebben: *het Kruis van Christus*.

Vaandeleeren noemden onze vaderen dit in hun kantteekeningen. Zie 't maar in uw Statenbijbel op Psalm twintig vers zes.

Nu zoudt ge denken, dat die laatstbedoelde, alles aandurvende en machtige belijders met hun vaandel dán vooral zouden uittrekken, als de weg vrij was en ieder hun vaandel toewuifde; en dat omgekeerd in dagen van spanning en druk de binnenkamer aan het vaandel herberg moest verleenen. En toch is het juist omgekeerd.

In dagen als 't alles »peys en vree« is, neemt de klocke belijdenis van den Christus met den dag af, en juist in dagen van bange druk en vervolging beklimt de martelaar met opgeheven vaandel den brandstapel of 't schavot. En komen er dagen dat 't niet alleen »peys en vree« is, maar dat al wat gekerstend is u vanzelt eere en toejuiching brengt, dan verslappen de geesten vaak op zoo verontrustende wijze, dat heel 't vaandel met het Kruis van Christus zoek raakt, en er aan geen uittrekken onder wat banier of vaandel ook meer gedacht wordt.

Nu kunt ge dat vaandel zoeken in uw Belijdenis, maar eigenlijk is 't toch nog iets anders en nog iets meer. Zie 't maar in 't verleden. Voor uw Belijdenis leed en stierf men op onze erve, eer ze nog te Dordrecht bezegeld was. In de dagen van »peys en vree« die daarop volgden, bleef diezelfde Belijdenis schijnbaar in al uw Kerken gelden. En zelfs na 1816 heette het nog altoos, dat men aan de Belijdenis niet alleen, maar zelfs aan de vijf Dordtsche artikelen vasthield. Maar het vaandel waaronder de martelaren den dood tegengingen, was reeds eer de vrede van Munster kwam, half opgeborgen. Toen Oranje naar Engeland moest vluchten, dacht niemand er meer aan. En in de eeuw die sinds verliep, heeft al wat macht en eere in land en kerk had, draad voor draad, op kansel en katheder het aloude vaandel losgerafeld. Men *kon* het nu niet meer opsteken, want het viel uiteen.

Het vaandel is niet maar de Belijdenis, maar op die Belijdenis *het Amen der ziel*. Zoolang ge uw Belijdenis nog van 't papier en uit uw boek moet aflezen, is 't *vaandel* er nog niet. Maar komt 't zoover met u, dat uw Belijdenis in uw hart is ingeprent en heel 't aderweefsel van uw hart in trilling brengt, zoodat ze u prikkelt, u geen rust gunt en u met den durf van een alles wagende liefde voor Jezus bezielt, dán voelt ge 't zelf, hoe uw hand het vaandel van het Kruis omklemt, en hoe 't u brandt op 't hart om voor Jezus te roepen, te roepen tegen wie hem lasteren durft in.

Nu kan hierin overmoed spreken, en die overmoed kan in fanatisme overslaan. Er zijn naturen, die er als voor geboren zijn, om den held te spelen Het heroisme heeft, uit dorst naar glorie, ook zijn verkeerden kant gehad. En steeds moet de jongeling er op bedacht zijn, om dit fanatisme in zijn bloedrood oplaaien tot kalmer gloed te temperen.

Maar wee u, zoo ge telkens met uw critiek tegen dit fanatisme op de markt komt, en er feitelijk niet anders meê op 't oog hebt, dan om er uw eigen laffe onaandoenlijkheid meê te vergoelijken. Want helaas, van zulke Christenen zijn er niet weinigen. Mannen en vrouwen, die, als ge hun vraagt, of ze van harte de zaak des Heeren zijn toegedaan, u innemen en naar waarheid zullen belijden, dat ze eens in Jezus hopen te sterven, en ook wel met de Christenen meêdoen, als er voor zending of philantropie te geven is, maar die voor 't overige in stad of dorp met al wat tegen Jezus ingaat, op voet van vreê en stillen omgang verkeeren, en van wie niemand ooit in 't publiek zal merken, dat ze voor den naam van hun Heiland in de bres staan. Soms zelfs op 't kantje af van hun Heiland te verloochenen. Hun lot is dan één en al vrede. Immers ze gelooven en hopen in Jezus te sterven, en zoolang ze nog op aarde zijn, leven ze *in* de wereld en *met* de wereld, en van strijd of worsteling om des geloofs wille is in heel hun leven geen sprake.

Een vaandel hebben ze niet. Aan het opsteken van een vaandel denken ze niet. Wat ze juist willen en bedoelen is, al den zegen van Jezus wel voor eeuwig te hebben, maar zonder dat ze, in hun verkeer en omgang met menschen, ooit zelfs verdacht worden van onder een heilig vaandel tegen den stroom van het leven te willen optrekken.

Doch hierbij blijft het niet. Niet alleen de half-Christenen hebben het vaandeleeren verleerd, maar wat nog erger is, ook de eens zoo kloeke en dappere strijders voor de zaak des Heeren geraakten almeer in een staat van geestelijke verzwakking. Eens stonden ze pal en moedig, maar ze staan het niet meer. En dit waarom anders, dan omdat de smaad van het Christen-zijn er in hun kring en omgeving af ging.

Allengs kwamen we weer in een periode, dat aanhanger van Christus te zijn, in plaats van smaad schier eere bracht. De evenaar sloeg om. Na jaren lang er diep onder te hebben gelegen, kwamen we weer boven. Dit deed den strijd luwen. Men had het zwaard kunnen afleggen, en kunnen jubelen in zijn tente. En dit juist had den geloofsijver doen verflauwen, allen moed overbodig gemaakt, en zoo had men het vaandel naast zich neergelegd. Men was er nu. De jubeltoon had van alle zij kunnen weerklinken. Waartoe zou 't zwaard dan nog worden gekruist?

En dit duurt dan, tot 't teeken van den Zoon des Menschen weer in de wolken wordt gezien, en tegenslag op aarde het hart der Christenheid met angst vervuld.

Dan is er eerst ontzetting en een uiteenstormen naar allen kant. Op zulk een keer in den toestand toch was men niet verdacht. Men had 't vergeten, dat er een teeken is en blijft, dat weersproken zal worden. Men las er overheen, als er stond, dat de Christus gekomen is niet om den vrede te brengen, maar 't zwaard, En gansch onverhoeds scheen nu alles verloren.

Doch lang duurde dit onthutstzijn niet. Het is zoo, men zag er weer op eens stil wegsluipen, die geestelijk nooit bij ons behoord hadden. Ook merkte men wel, hoe de overmoed van de vijanden van Jezus ons felle stooten toebracht. Maar geen nood. Juist die felle stooten verwakkerden weer wie was ingeslapen. Niet lang meer of alles liep weer uit. Men dorst weer. Men begreep weer dat 't moest, en deed het dan ook.

En toen riep opeens een stem: *Broeders, waar zijn de vaandels gebleven?* Deze werden toen weer opgezocht, en altas gevonden. En toen streek men er om, wie vaandrig mocht zijn. En heel het land door werd het één geroep: We zullen weer juichen *en de vaandelen opsteken in den Naam onzes Gods*.

Dr. A. K.

Amsterdam, 5 December 1913.

In de *Bazuin* van 21 November bespreekt Prof. Bouwman de vraag, of het niet gewenscht is aan de Theologische School onzer Kerken het doctoraat te verleenen. Een der motieven hiervoor is, dat de candidaten van Kampen, wanneer ze promoveeren willen, aan de Vrije Universiteit hun candidaatsexamen hebben over te doen. Het gevolg daarvan is, dat deze studenten óf in hunne studie worden opgehouden óf soms liever naar de buitenlandsche Hoogescholen gaan (waar hun candidaatsbul wel erkend wordt) óf naar de Rijkshoogescholen, dan naar de Vrije Universiteit. En hij acht het merkwaardig, dat de Vrije Universiteit, wetende wat in den boezem der Curatoren van de Theologische School leeft, nog niet aan den wensch van de Hoogleeraren en Curatoren is tegemoet gekomen om deze hinderlijke bepaling af te schaffen.

Nu zijn de Hoogleeraren der Vrije Universiteit natuurlijk gebonden aan de reglementen, en door deze reglementen wordt de mogelijkheid van vrijstelling van het candidaatsexamen buitengesloten. Alleen van het admissie-examen en van het propaedeutisch examen kan door den Senaat vrijstelling worden verleend, en deze vrijstelling is tot dusverre aan elken candidaat, die van de Theologische School kwam, verleend. Van eenige onvriendelijkheid tegenover Kampen was dus geen sprake; dezelfde eischen zijn evenzeer gesteld aan de candidaten van de Theologische Scholen in Zuid-Afrika en Amerika, die bij de Vrije Universiteit den doctorstitel kwamen halen.

Toch begrijpen we zeer goed, dat dit voor de candidaten dezer Theologische Scholen eenige moeilijkheid oplevert en dat het daarom overweging verdient, of hierin geen verandering kan gebracht worden. Nu kan dit natuurlijk niet geschieden doordat de desbetreffende bepaling in dien zin veranderd wordt, dat ieder, van welke School of Universiteit hij ook komt, wanneer hij zijn candidaatsbul vertoont, aan de Vrije Universiteit kan promoveeren. Ook aan de Rijksuniversiteiten in ons land geschiedt dit niet. De eenige uitweg zou zijn, dat voor de candidaten van *bepaalde* Scholen een uitzondering werd gemaakt, wanneer de overtuiging bestond, dat het onderwijs aan deze Scholen wetenschappelijk genoeg is en dat het in Gereformeerden zin wordt gegeven. Naar het ons voorkomt, ligt het dan echter op den weg van degenen, van wie zulk een School uitgaat, om daarover officieel in onderhandeling te treden met de Vereeniging voor Hooger Onderwijs. Een Universiteit kan niet, wil ze het karakter van haar wetenschappelijke graden hoog houden, zonder de noodige garantie het candidaatsexamen van andere scholen erkennen. De Curatoren der Theologische School hebben dit zeer goed begrepen, toen ze besloten aan de Synode der Gereformeerde Kerken te verzoeken, zich in verbinding te stellen met de Vereeniging van H. O. op Gereformeerden grondslag, ten einde de bestaande moeilijkheden voor studenten der Theol. School om aan de Vrije Universiteit te promoveeren, uit den weg te ruimen. Het is jammer, dat dit voorstel op de Synode te Zwolle niet aan de orde is gekomen, want we gelooven, dat de zaak dan reeds afgedaan zou geweest zijn en een volkomen bevredigende oplossing zou zijn gevonden. Het zal ons daarom verblijden, wanneer Curatoren der Theologische School op de Synode, die reeds het volgend jaar saamkomt, deze zaak opnieuw aan de orde stellen. En we zijn overtuigd, dat wanneer zulk een officieel verzoek van de Synode tot de Vereeniging van Hooger Onderwijs komt, dit verzoek niet zal worden afgewezen.

Het getuigenis van den Heiligen Geest.

Naar aanleiding van onze kritiek op het referaat van Dr. Greydanus zendt deze ons het volgende schrijven:

Aan de redactie van *De Heraut*.

Hoogeleerde Heer!

Vergun mij in het eerstvolgend nummer van uw blad deze regelen van verweer tegen uwe bespreking van mijn referaat in *De Heraut* van 30 Nov. j.l.

U oordeelde nadere begripsbepaling noodzakelijk. Doch is *principieel* de grond, waarop wij de H. Schrift als Gods Woord aanvaarden, verschillend van dien, waarop wij eenig deel der Schrift als tot den Kanon behoorende, aannemen? M. i. niet (blz. 287). Volgens u wel? Zoo neen, dan is uwe opmerking niet ter zake. Zoo ja, dan verschillen wij in dezen van opinie.

Voorts moet bedacht worden, dat mij slechts een beperkte tijd was toegewezen, waarom al wat achterwege blijven kon, moest weggelaten worden, of anders, zoo goed zoo kwaad het ging, ter aanvulling of verduidelijking in de aanteekeningen eene plaats moest vinden.

Dan meende u, dat het getuigenis des H. Geestes anders moest opgevat worden, en in de Gereformeerde belijdenissen anders was uitgedrukt. Hierbij had u eerst *nauwkeurig* moeten mededeelen, wat mijne bewering is, om daarna aan te toonen, dat *zakelijk* door onze Geref. belijdenissen anders wordt geleerd. In beide schiet u te kort. Op blz. 288 bepaal ik scherp: »ofschoon onmisbaar noodig tot de erkenning der H. Schrift als Gods Woord, is toch dit getuigenis des H. Geestes niet de grond, waarop ons geloof in haar als het Woord van God rust, maar de kracht en werking, waardoor wij bekwaam en bereid worden, om haar als zoodanig te zien, en die er ons metterdaad toe brengt, haar als Gods Woord te erkennen.« Vgl. ook blz. 289, laatsten zin. Daar wordt dus onderscheiden tusschen *grond* èn *kracht of werking*, terwijl van deze kracht of werking drieërlei gezegd wordt: dat zij ons *bekwaam* maakt, en dat zij ons *bereid* maakt, en dat zij ons *metterdaad brengt* tot de erkenning (vgl. Dordtsche Leerr. III en IV, § 14). En dan wordt de Schrift de *grond* genoemd, maar het getuigenis des H. Geestes *die kracht of werking, welke deze drie dingen tot stand brengt*. Dat is heel wat meer, dan afgeleid kon worden uit het enkele noemen van het »openen van het oog« (een beeld trouwens aan Calvijn ontleend; vgl. blz. 276. en aant. 48 op blz. 300), hetwelk u doet.

En nu tart ik u, om uit de Geref. belijdenissen of Calvijn aan te toonen, dat zij *deze onderscheiding* voor oogen hadden, en *met het oog op deze onderscheiding* het getuigenis des H. Geestes grond noemden, om daarmee zoodanige kracht of werking af te wijzen. Juist uw eigen vermeende sterkste bewijs, n. m. l. dat uit de Fransche geloofsbelijdenis, zegt het soortgelijk als ik: ».... als wel door het getuigenis en de inwendige overreding van den H. Geest, die ze ons doet onderscheiden van ....«

De eigenlijke kwestie schijnt u ook hier ontgaan te zijn.

Eindelijk zegt u, dat ik in dezen alleen à Marck citeer. Maar uit mijn voorafgaande opmerking blijkt wel, dat mijne vorige citaten uit Calvijn, Junius, e. a. en Nederl. geloofsbel. hierbij geene tegenstelling vormen. Doch, en de verzwijging daarvan stelt een zedelijk vraagstuk, ik haal *juist in den tekst* en *vlak na het cijfertje*, dat naar de aanteekening betreffende à Marck verwijst, een *breed citaat aan van Dr. H. Bavinck*, waarin deze *precies hetzelfde zegt als ik*, n. m. l.: »nauwkeurig gesproken is het getuigenis des H. Geestes niet de laatste grond, maar het middel des geloofs. Grond des geloofs is en kon alleen de Schrift zijn .... het getuigenis des H. Geestes is de bewegende oorzaak, de causa efficiens, het principium per quod van het geloof. Wij gelooven de Schrift niet *om*, maar *door* het getuigenis des H. Geestes.« Inzonderheid wanneer men iemand, die niet de beschikking heeft over een blad ter zelfverdediging, beschuldigt, als u ook nu mij weer doet, zorge men te weten, waar het om gaat, en zóó te schrijven of te citeeren, dat geen twijfel rijzen kan aan goede trouw.

Met verschuldigde gevoelens,
S. GREIJDANUS.

Zuid-Beijerland, 29 Nov. 1913.

Hoewel de toon van dit schrijven zeker niet uitmunt door hoffelijkheid, zijn we desniettegenstaande bereid Dr. Greydanus antwoord te geven op de door hem gestelde vragen.

Vooraf mogen echter een tweetal opmerkingen gaan over hetgeen men in het Parlement een »persoonlijk feit« zou noemen.

Vooreerst, dat Dr. Greydanus meent, dat we zijn gevoelen niet juist hebben weergegeven, toen we schreven, dat hij het getuigenis des Heiligen Geestes o.i. te veel verzwakt had door het voor te stellen als een geopend worden van het oog om de Goddelijkheid der Schrift te zien. Ziehier wat Dr. Greydanus zelf schreef: »immers is ook het licht niet genoegzaam om ons te doen zien, maar hebben we daartoe ook een oog noodig, dat zien kan. Zoo moet daar ook innerlijke ontvankelijkheid bij ons wezen, waardoor wij het uitstralen van de Goddelijkheid der Schrift kunnen opmerken en met bewustheid waarnemen. *Dat is het testimonium Spiritus Sancti*, waar Calvijn van sprak« (p. 288). Daargelaten nu of deze voorstelling met Calvijn's gevoelen overeenkomt, blijkt uit geheel den samenhang, dat Dr. Greydanus hier niet een objectieve voorstelling wil geven van wat Calvijn dacht, maar van hetgeen z. i. het getuigenis des Heiligen Geestes is. Hij zegt niet: dit is de voorstelling, die Calvijn van het testimonium Spiritus Sancti had, maar dat *is* het testimonium Spiritus Sancti. Nu is het zeker waar, dat Dr. Greydanus verder het getuigenis des Heiligen Geestes ook een »kracht en werking« noemde, »waardoor wij bekwaam en bereid worden om de Schrift als Gods Woord te zien enz.«, waardoor het positieve en actieve element in dit getuigenis des Heiligen Geestes meer tot zijn recht komt, maar dit neemt toch niet weg, dat hij dit getuigenis eerst een »innerlijke ontvankelijkheid« had genoemd, waartegen ons bezwaar ging.

En in de tweede plaats acht hij het niet fair, dat we wel vermeldden, hoe hij voor zijn gevoelen zich beroepen had op à Marck, maar niet, dat hij ook een citaat uit Prof. Bavinck's Dogmatiek had overgenomen. Nu staat de zaak zoo, dat Dr. Greydanus, waar hij als zijn gevoelen uitsprak, dat het getuigenis des Heiligen Geestes niet de *grond* is, waarom we aan de Schrift Goddelijk gezag hechten, maar de *werking des Heiligen Geestes*, waardoor we er toe gebracht werden dit gezag te erkennen, verwees naar een noot, waarin alleen een citaat uit à Marck gegeven wordt; in dit citaat stond letterlijk, dat »we eigenlijk niet aan de Schrift gelooven om het getuigenis des Heiligen Geestes, maar door deszelfs werkingen, terwijl we aan den Geest geloof geven om de Schrift. »Dit gevoelen van à Marck, waarheen Dr. Greydanus uitdrukkelijk verwees, achten we niet geheel in overeenstemming met hetgeen onze Confessie zegt. Noodzakelijkheid om ook andere schrijvers, waarop Dr. Greydanus zich èn in den tekst èn in vorige noten beriep, omdat ze z. i. zijn gevoelen deelen, was er voor ons niet. Het was voor ons voldoende de bron aan te wijzen, waar dit gevoelen het eerst gevonden werd.

Wat nu de zaak zelve aangaat, zou het zeker een zeer interessante studie wezen, eens uitvoerig na te gaan, wat onze Gereformeerde Theologen van Calvijn af over dit getuigenis des Heiligen Geestes gezegd hebben. Dit hier te doen verbiedt ons de plaatsruimte, maar we willen wel althans met enkele citaten aan Dr. Greydanus toonen, dat de zaak heusch niet zoo eenvoudig is als hij zich haar voorstelt.

Prof. Scholten, aan wiens kennis van onze oude Gereformeerde Theologen wel niemand twijfelen zal, verklaart in zijn *Leer der Hervormde Kerk* 1861, Dl. I, blz. 190 en v. dat èn voor Calvijn èn voor onze Confessie èn voor onze latere Theologen »het gezag der Heilige Schrift hoe beslissend ook, niet de laatste geloofsgrond was, maar het getuigenis des Heiligen Geestes«. Evenzoo oordeelt, om ook dezen jongeren getuige te noemen, R. STAEHELIN, een der beste kenners van Calvijn in Duitschland, die in zijn artikel over Calvijn in Herzog's Real-encyclopaedie[3] t. III op blz. 663 en 672 en v.v. dit het eigenaardige van Calvijn's Theologie noemt, dat hij het eerst onder alle Reformatoren de autoriteit van de Heilige Schrift gegrond heeft (begründet) op het getuigenis des Heiligen Geestes.

En FR. LOOFS in zijn *Dogmengeschichte*, 1906, p. 883, zegt evenzeer, dat Calvijn de overtuiging van den Goddelijken oorsprong der Schrift voornamelijk *grondde* op het getuigenis des Heiligen Geestes.

En dat deze voorstelling niet zoo geheel onjuist is, blijkt wel, wanneer men Calvijn zelf opslaat. Slechts één citaat moge volstaan. Na in lib. I cap. VII uitvoerig over het getuigenis des Heiligen Geestes gehandeld te hebben, zegt hij in cap. VIII § 1, dat de »zekerheid, die we aangaande de Schrift hebben, altoos twijfelachtig zal blijven, *nisi hoc juncto fundamento*, d.w.z. wanneer deze grondslag niet eerst gelegd is". In volkomen gelijken zin schreef VOETIUS in zijn *Catechisatie over den Catechismus der Remonstranten* p. 18, dat het getuigenis des Heiligen Geestes in de harten der geloovigen het is, »op welke alle geloof en verzekering *eindelijk* moet aankomen en rusten« en verklaarde RIVET, *Opera Theol.* 1652, p. 864, tot 2, dat »we het getuigenis des Heiligen Geestes niet aanvoeren om daarmede anderen te overtuigen, die dit getuigenis niet in zich gevoelen, maar alleen, omdat ieder onzer belijdt, dat we daarin het laatste rustpunt vinden van ons geloof (qua in re quisque nostrum *ultimo* acquiescat profiteamur).

En wat onze Confessie betreft, beroept Dr. Greydanus er zich wel zeer handig op, dat in de Fransche Confessie niet staat *om*, maar *door* het getuigenis des Heiligen Geestes, maar hij vergeet, dat deze Confessie niet spreekt over den grond van ons geloof aan de Schrift, maar hoe we de Kanonische boeken van de andere onderscheiden; de uitdrukking *om* zou in dat verband zinneloos geweest zijn. In onze Confessie staat daarentegen wel, dat »we deze Boeken voor heilig en kanonisch aannemen, *omdat* (en niet doordat) de Heilige Geest ons getuigenis geeft in onze harten, dat zij van God zijn en dewijl zij ook het bewijs van dien bij zich zelven hebben«. Indien Dr. Greydanus gelijk had, zou er hebben moeten staan: omdat ze het bewijs van dien bij zich zelven hebben, waarvan we overtuigd worden door den Heiligen Geest. Prof. Doedes in zijn *De Nederlandsche Geloofsbelijdenis* Dl. I blz. 46 geeft de bedoeling van dit Artikel dan ook kort aldus weer: »Al wat in de Schrift begrepen is, gelooven we zonder eenige twijfeling *te om* de getuigenis, die zij *ontvangen* van den Heiligen Geest; *te om* de getuigenis, die zij *geven* enz.

Natuurlijk is met deze enkele citaten de zaak zelf nog niet uitgemaakt. De moeilijkheid zit hierin, wat men onder dit getuigenis des Heiligen Geestes bij Calvijn en onze Theologen te verstaan heeft. Op die vraag hopen we nog nader terug te komen.

Van de breking des Broods.

IX.

Om de eigenaardige opvatting, die Calvijn van het Avondmaal heeft, recht te verstaan, dient in de eerste plaats te worden nagegaan, welke opvatting Calvijn van de Sacramenten in het algemeen had.

Wanneer Zwingli de Sacramenten als een bloot teeken, een zichtbare voorstelling van de genade beschouwde, maar alle genadewerking des Heiligen Geestes bij en door het Sacrament loochende, dan dreef hem daartoe tweeërlei. Vooreerst wilde hij de magische voorstelling van de Roomsche en Luthersche Kerk afsnijden, alsof de genade, die geestelijk van aard is, door middel van een stoffelijk ding als het water bij den doop, of het brood en den wijn bij het Avondmaal, tot ons zou komen. En in de tweede plaats wilde hij de zaligheid van den mensch niet afhankelijk maken van de daad van den priester of dienaar, die het Sacrament uitreikt, maar alleen van de werking des Heiligen Geestes, die de genade uitdeelt waar en wanneer Hij wil. Ook bij alle bezwaren, die men tegen Zwingli's opvatting hebben moge, dient men aan dit religieus motief van Zwingli recht te laten wedervaren. Zwingli handhaafde het geestelijk karakter der genade en de vrijmacht Gods in het uitdeelen dezer genade, en zijn doel was daarbij zeker, om elk tusschenmiddel en elken tusschenpersoon, die tusschen de ziel van Gods kind en God zelf zich indrong, uit den weg te ruimen en den rechtstreekschen band tusschen God en de gelooviven te herstellen, die het hart en de ziel is van alle waarachtige religie.

In zooverre is Calvijn het dan ook van harte met Zwingli eens geweest, dat hij even beslist elke voorstelling bestrijdt, alsof de genade *in het teeken* zou vervat of besloten zijn. Het teeken is voor hem nooit het vat of voertuig, waardoor de genade ons wordt toegevoerd, maar alleen de zichtbare afbeelding en voorstelling van deze genade, door God ons geschonken om aan onze zwakheid te hulp te komen. En in de tweede plaats handhaaft Calvijn even beslist als Zwingli, dat God vrijmachtig is, desnoods ook buiten het Sacrament om Zijne genade ons te schenken, zoodat de genadewerking nooit in absoluten zin aan het Sacrament mag verbonden worden; met name blijkt dit, waar Calvijn steeds geleerd heeft, dat jong stervende kinderen, hoewel ze den doop nog niet ontvangen hebben, toch zalig kunnen worden, doordat God ze op wonderbaarlijke wijze wederbaart. Maar wanneer Zwingli op deze beide gronden alle genadewerking Gods bij het Sacrament ontkende en bestreed, is Calvijn hiertegen weer beslist opgekomen, omdat daardoor niet alleen alle kracht en werking aan het Sacrament wordt ontnomen, maar bovenal omdat daardoor God tot een leugenaar zou worden gemaakt. Wat Calvijn dreef, was dus niet een vooropgezette meening omtrent de Sacramenten of de werking der genade Gods, maar de *eerbied voor Gods Woord*, bovenal het opkomen *voor de waarachtigheid Gods*. Indien God bij het Sacrament niet anders dan een uiterlijk teeken ons gaf, dan zou God, zegt Calvijn, ons bedriegen, waar Hij zelf in Zijn Woord den doop de afwassching der zonden en het bad der wedergeboorte en het avondmaal de gemeenschap met Christus' lichaam en bloed noemt. Op de vraag, of de doop niet anders is dan een beeld van de afwassching der zonden, antwoordt Calvijn daarom in zijn Catechismus, dat hij in dien zin een beeld is, *dat tegelijk de werkelijkheid van het afgebeelde er aan toegevoegd wordt*. Want, zoo laat hij er op volgen, *God, die ons zijne gaven belooft, bedriegt en misleidt ons niet*. Derhalve is het zeker, dat èn de vergeving der zonden èn de vernieuwing des levens in den doop ons aangeboden en door ons ontvangen wordt«. In welken zin Calvijn dit bedoelt, blijkt wel het duidelijkst uit hetgeen hij over deze zaak aan Bullinger heeft geschreven. »De doop, zegt hij, bevat wat hij ons voorstelt; niet omdat hij een vat is, waarin de geestelijke genade is opgesloten, maar omdat de Heere door de kracht Zijns Heiligen Geestes innerlijk tot stand brengt, wat Hij door het uiterlijke teeken betuigt, zoodat de ziel door Christus' bloed niet minder gereinigd wordt dan het lichaam door het water. En evenzoo is het bij het Avondmaal; Christus' lichaam en bloed zijn niet in brood en wijn vervat, maar in dit symbool is de gemeenschap met beide bevat, wijl Christus zich even waarachtig ons te genieten geeft, als de Dienaar brood en wijn ons toereikt«. (Calv. Opera, VII, p. 706, 707). Hierin ligt dus volgens Calvijn de werkelijke beteekenis en kracht der Sacramenten, dat, tegelijk dat de Dienaar het uiterlijke teeken ons reikt, God de Heere hetgeen dit uiterlijke teeken voorstelt, ons schenkt. Het Sacrament is daarom bij Calvijn nooit het uiterlijke teeken alleen; het uiterlijke teeken, water, brood en wijn, heeft bij de Sacramenten geen andere beteekenis dan, (Calvijn gebruikt dit zeer gelukkig gekozen beeld) het metaal bij onze muntstukken. Niet het metaal maakt de munt, maar het stempel, dat er op gedrukt wordt. Zoo is het ook hier. Wat deze teekenen tot Sacramenten maakt, is de werkzaamheid des Heiligen Geestes, die daarom het eerste en het alleen maatgevende is. (t. o. p. p. 703).

Zoo heeft Calvijn de »veritas sacramenti", d. w. z. de waarheid van het Sacrament, gehandhaafd; en tegelijk zijn daarmede de beide bedenkingen van Zwingli weggenomen; want de genade is nu niet in het uiterlijk teeken opgesloten en God

blijft vrijmachtig om die genade te schenken aan wien Hij wil. Alle genadewerking bij het Sacrament komt toch in eigenlijken zin niet door het stoffelijke middel en niet door den Dienaar, die het ons toereikt, maar door de rechtstreeksche en innerlijke werking van den Heiligen Geest in onze harten tot stand. Dezelfde gedachte, die onze Belijdenis zoo schoon uitdrukt, dat de »Sacramenten niet ledig noch ijdel zijn om ons te bedriegen", want dat »de Dienaren ons wel van hunne zijde het Sacrament en hetgene dat zichtbaar is geven, maar dat onze Heere ons geeft hetgeen door het Sacrament beduid wordt, te weten de gaven en onzienlijke genaden" (Art. XXXIII en XXXIV). Slechts één ding moet hier nog aan worden toegevoegd tot voorkoming van alle misverstand. Hoe beslist Calvijn bij het Sacrament ook den band handhaaft tusschen het uiterlijke teeken, dat de Dienaar ons geeft, en de onzichtbare genade, die God ons schenkt, toch heeft Calvijn dit niet in dien zin bedoeld, alsof beide daarom altoos tijdelijk zouden saamvallen. Het tegendeel blijkt reeds bij de ongeloovigen, want als zij het Sacrament ontvangen, ontvangen zij natuurlijk alleen het uiterlijke teeken, maar niet de beteekende zaak. In dat opzicht stond Calvijn lijnrecht tegenover Luther en was hij het geheel met Zwingli eens (t. a. p., p. 704). En in de tweede plaats gaat het zelfs bij de geloovigen niet altoos door, dat zij op hetzelfde oogenblik, dat zij het zichtbare teeken ontvangen, ook de genade Gods ontvangen, die in het teeken afgebeeld ligt. »Want, voegt Calvijn er aan toe, degenen, die in hun vroegste jeugd gedoopt zijn, worden soms eerst door God wedergeboren in hun jongelingsleeftijd, ja zelfs in hun grijzen ouderdom; en zoo kan ook het Avondmaal bij het gebruik zelf wegens onze gedachteloosheid en traagheid soms weinig nut ons geven, terwijl eerst later de vrucht ervan door ons genoten wordt" (Calv. Opera, t. a. p., p. 741).

Is zoo de Sacramentsbeschouwing van Calvijn duidelijk geworden, dan kan thans uiteen worden gezet, wat Calvijn onder het Sacrament van het Avondmaal verstond. Wanneer Calvijn de Avondmaalsopvatting van Zwingli »profaan« heeft genoemd, dan geschiedde dit niet, omdat hij ontkende, dat het Avondmaal ook een gedachtenis was aan Christus dood, maar omdat Zwingli in het Avondmaal de waarachtige gemeenschap bij het Avondmaal met Christus lichaam en bloed loochende. Maar op zich zelf is het natuurlijk volkomen waar, dat het Avondmaal ook dient om ons zichtbaar voor oogen te stellen, hoe Christus voor ons aan het kruis geofferd is geworden en Calvijn heeft dit steeds en met nadruk vooropgesteld. Juist omdat Prof. Gooszen dit blijkbaar betwist en in deze zoogenaamde „symbolisch-sacrificieele" beteekenis van het Avondmaal, die in onze Avondmaalsliturgie zoo sterk op den voorgrond wordt gesteld, een anticalvinistisch element ziet, moge dit hier met een enkel citaat van Calvijn's werken worden aangetoond. Ik kies daartoe bij voorkeur, hetgeen Calvijn heeft aangeteekend bij zijn exegese van I Cor. 11 : 23, omdat daaruit tevens blijken kan, dat Calvijn wel degelijk de ceremonie van het *breken* des broods ook als een zichtbare voorstelling beschouwde van het lijden van Christus. Calvijn wijst hier eerst de onjuiste exegese van Luther af, dat de woorden: „dit is mijn lichaam, dat voor u gebroken wordt", alleen zouden zien op de uitdeeling van het brood bij het Avondmaal; het argument hiervoor was, dat het woord „gebroken" niet kon slaan op het gebroken worden van het eigenlijke lichaam van Christus, omdat in Exod. 12 : 46 voorzegd was, dat „geen been van hem zou gebroken worden". Calvijn erkent wel, dat Paulus door deze toevoeging: dat voor u gebroken wordt, ook zinspeelt op de breking van het brood bij het Avondmaal, maar deze ceremonie zou, voegt hij er aan toe, geen beteekenis hebben, wanneer ze ons niet voor oogen stelde, hoe ook het lichaam van Christus zelf voor ons gebroken is. Wel is dit laatste niet in eigenlijken zin geschied, in zoover aan het kruis geen been van Christus gebroken is, maar dit gebroken worden beteekent hier, laat hij er op volgen, *geofferd worden* »want men kan niet zeggen, dat het lichaam van Christus, dat eerst aan zoovele kwellingen en martelingen en daarna aan de wreedste doodstraf blootgesteld is geweest, ongedeerd en ongeschonden is gebleven«. Juist uit deze bijvoeging blijkt, zegt Calvijn, dat »het Avondmaal als een spiegel is, die ons Christus voor oogen stelt *als gekruisigd*, zoodat niemand met vrucht het Avondmaal kan ontvangen, dan die Christus daar als den gekruisigde omhelst«. In zooverre onze Avondmaalsliturgie op dat gedenken van Christus lijden en dood ons wijst, is dit dus zeker niet anticalvinistisch, maar geheel in overeenstemming met Calvijn.

DR. H. H. K.

Voor Kootwijks scholen.

In hartelijken dank ontvangen: Van N. N. te N. *f* 10; van den heer L. Boersma te Schettens *f* 10; van den heer P. S. te 's-Gr. *f* 2.50; eene jubileum-gave van mej. F. D. te Groningen *f* 100; mejonkvr. B. v. IJ. te 's-Gravenhage *f* 5; van N. N. te Zevenhoven *f* 2; van A. v. G. te Rotterdam *f* 1; van den heer H. Bouma, hoofd der school te Rouveen, *f* 2.50; van den heer J. N. Bulthuis te Buitenpost, gevonden in de collecte Geref. Kerk *f* 5.

Ds. J. H. HOUTZAGERS.

Leestafel.

L. G. GORIS, Predikant te Zevenbergen. EEN ONVERERFDE SCHULD. Historisch overzicht van het werk der Reformatie in Noord-Brabant en Limburg. J. de Vries, Klundert 1912.

De zin van deze brochure zelf en tevens van haar hoofdtitel ligt in de vraag van p. 35 en het antwoord daarop van p. 36.

Die vraag, met vette letters gedrukt, luidt: HEEFT NEDERLAND, INZONDERHEID HET GEREFORMEERDE NEDERLAND, DAN NIET EEN GROOTE VERPLICHTING AAN BRABANT, DAT ZIELTOGEND ZIJN BLOED IN HOLLANDSCH ADEREN OVER DEED VLOEIEN, ZOODAT HOLLAND GEZOND EN STERK WERD, TOEN BRABANT INEEN ZONK?

En dat antwoord, evenzoo gedrukt, luidt: En ziende op de geschiedenis na 1600, dan moeten wij zeggen: DE SCHULD STAAT, NOG ALTIJD, ONAFGELOST!

Ds. GORIS doet dit in zijn vlugschrift metterdaad zien.

* * *

Hij geeft een overzicht van de geschiedenis der Gereformeerde Kerk in Noord-Brabant en Limburg vóór en na het tijdperk, dat in Nederland de Gereformeerde Kerken tot vestiging kwamen.

»Bij het naspeuren van den gang der reformatie voor 1600 in de landen bezuiden de Maas — de Generaliteitslanden — doen«, zoo zegt hij op p. 1, »twee perioden zich duidelijk aan ons oog voor. Het scheidsjaar (ik vind dit woord even leelijk als het woord »scheidpreek« dat de oude dominee GRAVEMEIER eens op het titelblad van z'n afscheidspreek liet drukken) dezer perioden, tegelijk het *keerpunt* in den gang der zaken, ligt bij het jaar 1568, het beginjaar (ook al niet mooi) van den 80-jarigen worstelstrijd om de godsdienstige en politieke vrijheid«.

En zoo stelt hij dan in de geschiedenis der Gereformeerde Kerk in Noord-Brabant en Limburg twee perioden.

De eerste van 1521—1568 doet ons de opkomst en vooruitgang der reformatie zien. De tweede, van 1568—1600, haar onderdrukking en uitdooving.

Dat Ds. GORIS bij dit overzicht van de geschiedenis der Gereformeerde Kerk in Noord-Brabant en Limburg, zich bepaalt tot de Reformatie der 16e eeuw, dunkt mij volkomen juist, wijl in overeenstemming met het opzet zijner brochure.

Wie van meening is, dat er ook nog iets in had moeten staan van „de pogingen tot Reformatie door middel van Separatie en Doleantie", moet nog maar eens goed lezen de, hierboven aangehaalde, vraag van p. 36.

En, mocht iemand bezwaar maken tegen de uitdrukking, die Ds. GORIS gebruikt, van „Gereformeerde Kerk", in plaats van „Gereformeerde Kerken", — met Ds. GORIS laat ik hem dat bezwaar dan maar maken, doch haal over zulk 'n precieusdoenerij, als voor gelijksoortige, oogknippend mijn schouders op.

* * *

In zijn historisch overzicht aan het einde der *eerste* periode genaderd, komt de schrijver tot dit resultaat, „dat Brabant wat de Reformatie betreft bij Holland en de andere noordelijke gewesten niet achterstond, maar deze verre vooruit was, eer 1568 aanbrak". (p. 13). „Nergens in Nederland kwam de Reformatie vroeger tot bloei dan in Brabant en Limburg".

In dat overzicht aan het einde der *tweede* periode genaderd, zegt hij:

»Zoo ging dan bijna al het werk der reformatie, dat in Brabant en Limburg zoo heerlijk was ontloken en bloeide, door de verwoestende macht van Spanje en de vervolgingen ten onder, vóór nog het jaar 1600 was aangebroken«.

»Daarentegen namen sedert 1571 de kerken van Holland in snellen bloei toe en waren in 1600 reeds krachtig gevestigd«. (p. 25).

En op p. 26. »Zoo bleven dan in 't jaar 1600 nog alleen Gereformeerde kerken«, aan te wijzen in BREDA en enkele zoogenaamde »Hollandsche plaatsen over het water«, n.l. in GEERTRUIDENBERG, sedert 1574 (een vesting), KLUNDERT, sedert 1576 (een vesting), HEUSDEN, sedert 1579 (een vesting), WILLEMSTAD, sedert 1581 (een vesting) en te FIJNAART, sedert 1587 (een plaats nabij de beide vestingen Klundert en Willemstad gelegen)«.

»Dat het«, zoo voegt hij hier aan toe, »alleen in *vestingplaatsen* aan den rand van Holland gelegen mogelijk was, de Gereformeerde kerken staande te houden of te vestigen, — is het niet teekenend genoeg voor den droeven toestand waarin Brabant gekomen was op geestelijk gebied«.

* * *

Alsnu komt de geachte schrijver tot het antwoord van p. 36, dat hij geeft op de vraag van p. 36.

Dat antwoord luidt, naar ik reeds hierboven vermeldde: »En ziende op de geschiedenis na 1600, dan moeten wij zeggen: DE SCHULD STAAT, NOG ALTIJD, ONAFGELOST.

Onder het opschrift: *Na het jaar 1600* verhaalt hij dan, hoe reeds tijdens het BESTAND, en met name na den vrede van MUNSTER, »toen Brabant aan de 7 Provincien was toegewezen«, »men wel meende met Statengeld en Statenmacht te zullen slagen« om Brabant, »verdoofd en ingezonken« als het was, weer tot Reformatie op te wekken, — doch dat juist bij deze methode, »de resultaten pover waren«.

En dit was te voorzien geweest, want bij deze methode »werd verzuimd de machtigste factor, n.l. belangstelling te wekken voor 't zuivere Woord, en overtuiging van de noodzakelijkheid eener reformatie«.

Deze methode dan nader beschrijvend vervolgt Ds. GORIS:

»In de plaats daarvan stelde men *dwang*, al was het juist geen inquisitie. Men *ontnam* immers aan de Roomsche bevolking bij *staatsbevel* de kerkgebouwen en pastoriën.

Deden zij daarvan niet gewillig afstand — wat wel begrijpelijk is — dan werden die met wapengeweld ontnomen. En zoo opeens verdreven, mocht de roomsche bevolking niet anders dan in *schuurkerken* samenkomsten houden.

Zulk een methode van reformatie, zonder poging tot overtuiging — opgedrongen — moest van stonden aan de harten vervreemden, *als* er nog iets was, dat voor de *hervorming* gevoelde (p. 33)«.

En er was weinig meer.

Want, »schier al wat de reformatie begeerde, was gedood of verbannen en daarmee de kern, de beste elementen uit het Brabantsche volk«.

Die verbannenen waren »grootendeels vertrokken naar Noord-Nederland, en de Zeven Provincien hebben de krachten voor den strijd der onafhankelijkheid en voor de hooge welvaart van Kerk en maatschappij in de 17e en 18e eeuw niet voor 't kleinste deel, maar meest te danken aan de vluchtelingen uit het beklagingswaardige Brabant.

»*Zonder* Brabants verlies ware Holland niet het wereldbekende en machtige land der 17e en 18e eeuw geworden«.

* * *

Ik heb deze brochure van even 36 bladzijden met bijzonder genoegen gelezen. Ds. GORIS heeft zich, vóór hij haar schreef, blijkbaar goed ingewerkt in de literatuur over zijn onderwerp.

De gevolgtrekkingen waartoe hij èn na de beschrijvingen der eerste èn na die der tweede periode uit de geschiedenis der Geref. Kerk in Brabant en Limburg vóór 1600 komt, berusten op historische, wèl gedocumenteerde praemissen.

En hetzelfde mag gezegd waar hij, bij wat na het jaar 1600 is gebeurd, tot de conclusie komt, die de *pointe* van zijn vlugschrift vormt: DE SCHULD STAAT, NOG ALTIJD, ONAFGELOST!

Uit een oogpunt van historiografie is dit werkje, voor zoover ik het kan beoordeelen, niet onverdienstelijk. Ook zijn er enkele bijzonderheden in vermeld, die, althans voor wie niet »van het vak is« zeker verrassend zijn. Maar bovendien is het een krachtige roepstem ter opwekking van belangstelling voor het werk der evangelisatie in Brabant en Limburg.

'n Zeker niet gemakkelijk werk, want Ds. Goris, die, mede doordat hij nu reeds twaalf jaar predikant in ZEVENBERGEN is, het weten kan, spreekt ook van »een zekere mate van onontvankelijkheid van 't volk van Brabant voor het Evangelie in gezuiverden vorm, sedert het laatste vierde deel der 16e eeuw (p. 33).

Naar ik vernam, gaat reeds een herdruk van deze brochure ter perse.

G.

Uit de Pers.

In *Hollandia* wordt naar aanleiding van het werk van Mevr. von Maltzahn een uitnemend woord geschreven over *Christelijke boeken*, dat we hier gaarne overnemen:

De jongste Duitsche roman van Mevr. Von Maltzahn, in Hollandsche vertaling onder den latijnschen titel »Contra naturam« in ons land geïmporteerd, is gelukkig in onze Christelijke bladen niet gerecenseerd met de frase »alweer een mooi Christelijk boek«.

't Wordt ook hoog tijd dat op het terrein van »Christelijke boeken« eens een hartig woordje over onze Nederlandsche Christelijke kringen gezegd wordt.

Hoog tijd, dat er ernstiger keur op dit terrein komt; dat de roeping, die hier rust op ieder, die publiek beoordeelt en voorlicht, meer principieel en degelijk worde opgevat en getrouwer worde uitgevoerd.

Welwillendheid, toegefelijkheid en zwakheid schuiven ook hier in elkaar. En zoo wordt men mede schuldig aan het sterken van wat tot waarachtige geestelijke voeding, leiding en opbouwing van het Christelijk leven onbekwaam is, en aan het verzwakken en afbreken van wat met getrouwe en bekwame inspanning van kracht ernstig het leven zoekt te voeden en te leiden naar den eisch van de zuivere beginselen der waarheid Gods, van het rechte kennen, de rechte zielestemming, en het rechte doen.

Wie waarlijk met geopende oogen, en door het zuivere licht der waarheid Gods verlicht, het leven der menschheid in onze eeuw mag zien en gadeslaan en met zijn ziel dat leven aanraken mag, die kan niet anders dan diep ontroerd zijn door den ernst der tijden.

De beweging, die het menschelijk leven in alle deelen der aarde, en meer bepaald in de centra der beschaving aangegrepen heeft en op alle menschen bij toeneming haar invloed doet gelden, is zoo diep en zoo breed en zoo gewichtig.

De menschen, mannen en vrouwen, jongelingen en jongedochters, weten zelf in menigte niet, wat er in het leven omgaat en wat het leven beweegt, waar ze midden in zijn, en waarin ze zelf mee bewogen worden en zich bewegen.

Daarom moeten ze goed onderwezen en voorgelicht worden. Hun oogen moeten verlicht worden door het zuivere licht. Het zuivere licht der waarheid moet voor hen opgeheven worden over heel dat leven, waar ze midden in zijn, en waarin ook hun eigen leven onder allerlei gevaren zijn plaats moet innemen. Ze moeten dat leven in het rechte licht zien, en in dit licht moeten de levensfiguren voor hen in juiste onderscheiding en in innerlijke doorlichting en ontleding uitkomen.

Wij moeten naar de roeping Gods, die van boven *is* in Christus Jezus, in het leven van onzen tijd onze plaats als Christenen op elk gebied innemen. Zóó moeten we welbelust als Christenen uitkomen, leven, denken gevoelen en doen. Zoo moeten we invloed uitoefenen op het menschenleven en op den gang van het menschenleven. En zoo moeten we de menschen ten voorbeeld en zoo mogelijk ten leidslieden zijn in de levensberoering der eeuw.

We *zijn* het zout der aarde en het licht der wereld, naar het waarachtige Woord van God. Maar hierin ligt daarom ook onze levensroeping. Omdat we het zout en het licht zijn, *moeten* we ook het zout en het licht zijn.

Hierin ligt onze roeping, om het Woord Gods te prediken en het volheerlijke, alles overlichtende zuivere licht van Gods Woord over heel het gebied van het menschenleven en in heel den inhoud en de beroering van het menschenleven, in zijn intiemste zielsberoering en in de wezenlijke levende menschen zelf, te laten schijnen.

Hier ligt onze roeping, om te onderwijzen in hooger en lager onderwijs. Om het leven verlichtend te ontsluiten voor jong opkomende menschen. Opdat ze waarlijk weten, en opdat ze gedwongen worden, om te willen kennen en om te leven het leven naar den eisch van het waarachtige licht Gods en in de wegen des Heeren in het menschenleven.

Hier ligt onze roeping, om onze scholen, ons onderwijs, onze leerwijze, onze opvoeding, onze wetenschap, zoo goed te doen zijn en zóó te doen zijn, dat het zout daarin voor het menschenleven openbaar wordt en het licht daaruit straalt.

Hier ligt onze roeping tot Evangelisatie, opdat tegenover de valsche verlichting en het zoo veelszins verwordende leven van onzen tijd het waarachtige licht en de hemelsche roeping in barmhartigheid en getrouwheid gebracht worden tot het thans levende geslacht.

Hier is onze roeping, om in eigen dag- en weekblad met het zuivere licht Gods en in de vreeze Gods op het leven van onzen tijd in te werken, en voor de levenspraktijk van den dag in elke richting voorlichting en leiding te geven, voor het persoonlijk en huiselijk leven, voor het leven in Kerk en volk, in maatschappij en Staat.

Hier is ook onze roeping, om het leven in eigen kringen samen te binden, te organiseeren en te leiden in de levens-actie naar de zuivere beginselen der waarheid Gods.

Velerlei arbeid is naar deze roeping te verrichten, en wordt Gode zij lof met moeizame inspanning verricht, al kennen we onze kleinheid en zwakheid tegenover de machtige geestelijke levensbeweging van onzen tijd en tegenover onze hooge, breede, dure roeping.

Maar hoe wordt nu dit alles tegengewerkt en gebroken door *de valsche levensbeelden*, die voor de oogen der menschen ook uit onze kringen getooverd worden en waardoor zij, ondanks alle prediking, onderwijzing, leering en organisatie, door die beelden van menschen en leven, worden gesuggereerd, bekoord en tot een valsche levensvisie gebracht worden, die bezit neemt van hun hart en hun oog in valsche kleuren het leven doet zien.

Zóó verblindt de god dezer eeuw de zinnen, opdat de menschen niet bestraald worden door het licht der waarachtige waarheid Gods.

Hier is de verdervende invloed van den schouwburg, die zijn tienduizenden verslaat, en ze innerlijk leven doet onder de bekoringen van het valsche licht.

Al gaan onze Christenmenschen naar den schouwburg niet, de andere menschen zijn ook menschen, en uw roepen, vermanen, leeren en evangeliseeren wordt voor hen in zijn kracht gebroken door dit valsche beeldenlicht.

En ook voor uw Christelijke kringen schuilt hier de slang der verleiding.

Hier werkt ook de valsche suggestie der bioscopen, waarmee velen ook uit de Christelijke kringen almeer vertrouwd zijn en vertrouwd worden.

Indien dit beeldenschouwspel der bioscopen niet gegrepen kan worden en dienstbaar gemaakt aan reiner en waarachtiger levensbeeld, dan zal de bioscoopsatan vreeselijke overwinningen behalen.

Maar hier werkt ook het machtige levensmiddel der *boek-literatuur*, en meer bepaald der *roman-literatuur*.

Ach, hoevelen werden en worden door de valsche levensbeelden in de romanliteratuur, — vaak met hoog kunsttalent uitgebeeld, — bedrogen en verblind tegenover de zuivere waarheid en het waarachtige kennen van het leven.

Hoevele vaders en moeders, ook uit Christelijke kringen, gaan met bloedende zielen hun levenspad af, omdat hun zonen en dochters, ondanks alle Christelijke leering en leiding, bedrogen en vergiftigd zijn door de valsche levensbeelden der romanliteratuur!

En hoevele zielen leven in verstomd ongeluk, omdat de roman-leugen hen gevangen nam, en zij als de opiumschuiver aan deze ongerechtigheid verslaafd, niet meer van deze macht los kunnen komen!

Hoe gewichtvol is daarom de Christelijke roeping op het gebied der literatuur!

Christelijke boeken, waarin het leven, met verlichte oogen gezien en bespied, met christenhart gevoeld en verstaan, in welgroeiend kennen en kunnen, in aangrijpend, roerend, verlichtend, leerend en leidend beeld het leven ingedragen wordt, — ach hoezeer behoeven we ze!

Hoezeer behoeven we ze voor onze eigen Christelijke kringen, maar ook voor het bedrogen leven om ons heen in zijn ontroerende gisting en beweging!

En hoe arm, hoe arm zijn we op dit gebied!

Gij predikt en leert de zuivere waarheid Gods. Maar uw Christelijke boeken breken door een onwaarachtig Christendom, dat den heiligen wortel en het heilige beginsel der zuivere belijdenis miskent en een Christendom van eigen maaksel in beeld brengt, uw leering en leiding in de harten en in het leven af!

Of ze geven in niet-kunnen beelden van onwezenlijke menschen en van een onwezenlijk leven, van onbeholpen scharrelachtige zielen, en van onbehagelijke, onbeduidende levenskringen, waarin een oppervlakkig en zielkundig onwaarachtig bekeerinkje dan 't Christendom goedmaken moet, — maar inderdaad weerzin, afkeer en ongeloof bevordert en sterkt bij velen, die dieper zien, dieper denken, en dieper gevoelen.

't Geslacht van onzen tijd wil echte menschelijk levende menschen, geen houten poppen of automatische redeneerderige vroompraters.

Het wil het Christendom ook zien in zuivere vlaie en zuiver gevoel, in een gevoelen, zich rekenschap geven en doorleven van het leven van onzen tijd, en nochtans in waarachtig zieldoorschuddend en zielvervullend leven met God.

Het leven, zuiver gezien, gevoeld en uitgebeeld, in het onverbleekte, scherp uitkomende zuivere en waarachtig gegrepen licht der waarheid Gods, — het doorleefde leven, het zielsdiep doorleefde Christelijk leven in onzen tijd, — dat moeten onze Christelijke boeken ons in uitbeelding geven, in schoonheids-en waarheids-conceptie.

Anders breken onze eigen Christelijke boeken onze kracht en onzen Christelijken arbeid.

Ga hiervoor meer het gebed op en het getuigenis uit!

En spanne het talent, dat de Heere onze God hiervoor waarlijk geeft, zich in moeizame studie, arbeid en oefening hiervoor in!

Officieele Berichten.

De classis Coevorden heeft in hare vergadering van 26 Nov. j.l. peremptoir onderzocht den heer C. Bouma, beroepen Pred. te Schoonebeek, en hem met algemeene stemmen toegelaten tot den Dienst des Woords en der sacramenten.

Namens de classis:

M. B. PARLEVLIET, *scriba*.

Steen, 1 Dec. 1913.

Voor Kinderen.

BROOD OP HET WATER.

X.

IN GESPREK.

Er bleef niets over dan mij in mijn lot te schikken, dat trouwens niet bijster hard was, te meer wijl ik erkennen moest, dat hij op zijn standpunt volkomen gelijk had.

Hij deed zijn best mij den tijd te korten door mij de legerplaats rond te leiden en allerlei te laten zien. Het kamp was veel grooter dan ik gedacht had, en werkelijk geen onaangenaam verblijf. De paarden en honden leden blijkbaar geen gebrek en de menschen nog minder. Allen lieten mij welvarend. De meesten schenen echter vroeg oud, en zagen er met hun gegroefde trekken en taankleurige gezichten juist niet aanlokkelijk uit. Allen hadden dik, gitzwart haar.

De mannen waren verschillend gekleed. Sommigen droegen het boerenpak, anderen weer lange, zware mantels, die hun een statig voorkomen gaven. De vrouwen droegen een bonte kleeding in verschillende kleuren. De meesten hadden een fraai gewerkten doek van velerlei kleuren om het hoofd gebonden. Om den hals droegen zij snoeren van goud- of zilverdraad, waaraan sieraden of ook wel doorboorde muntstukken hingen. De hoofdman liet mij een dezer halssnoeren van nabij zien, doch ik kon niet uitmaken van welk land de munten afkomstig waren. Vele vrouwen droegen ook schitterende banden om de polsen en de enkels. De kinderen liepen allen bloothoofds. Bij sommigen der jongeren en der ouderen liet de zindelijkheid wel wat te wenschen.

In een paar tenten zag ik allerlei gereedschap voor het bewerken van metaal, het beslaan van paarden, enz. Nu ik alles zoo van nabij kon opnemen, werd mij nog duidelijker dan vroeger dat deze Zigeuners niet oorspronkelijk zijn uit Europa, maar uit een ander werelddeel stammen. Heel hun leefwijs trouwens bewijst dat. Onder elkander spraken zij een taal, die ik niet verstond, en waaruit ik, gelijk ik reeds vroeger zei, nooit had kunnen wijs worden. Vele jaren later zag ik eens een gedeelte van den Bijbel overgebracht in de taal der Spaansche Zigeuners. Het zag er uit als volgt:

Mangue ardineland, y chalaré al batusch, y le penaré: Batu, he querdi crejate contra o Tarpe y anglal de tucue.

En als ge nu weten wilt wat dat beduidt, kunt ge het vinden in Luk. 15 : 18:

»Ik zal opstaan en tot mijnen vader gaan, en ik zal tot hem zeggen: Vader, ik heb gezondigd tegen den hemel, en voor u«.

Onder de tenten die wij bezochten was er een die geheel met menschen en kinderen gevuld was, die zich vereenigd hadden aan den maaltijd. Mijn gastheer vertelde mij dat dit geschiedde uit blijdschap voor het aanvankelijk herstel van het kind dat bij allen zeer geliefd was.

»Ons volkje« zoo sprak hij, »leeft gewoonlijk zeer zuinig, maar nu hebben zij het er eens van genomen«.

Ik keek de tent eens rond. Ook hier zag ik niet meer dan het noodzakelijkste huisraad, en al heel weinig meubelen. Dit zwervend volk uit Azië was blijkbaar gewoon in tenten te leven. Het deed mij min of meer denken aan de Aartsvaders Abraham, Izaak en Jakob die ook zoo in tenten woonden, van de eene plaats naar de andere trokken en zeker ook niet veel huisraad hadden.

Wij werden zeer vriendelijk ontvangen. »Ze zijn u dankbaar voor wat ge gedaan hebt« fluisterde de hoofdman mij toe. Een stoel werd gehaald, en men noodigde mij dringend uit aan dit feestelijke maal deel te nemen. Ik gevoelde daar echter weinig lust toe, wijl de hoofdschotels bestonden uit gebraden egels en uit varkensvleesch dat letterlijk in het vet zwom. Gelukkig kon ik mij naar waarheid verontschuldigen en door het zeggen, dat ik pas een stevigen maaltijd had gebruikt, en dit niet zoo spoedig kon herhalen.

De lieden stelden zich hiermee tevreden. De maaltijd was trouwens zoo goed als geëindigd. Allen, zoowel de mannen als de vrouwen, de kleine kinderen alleen uitgezonderd, haalden een tabakspijp te voorschijn, waarvan vele zeer kunstig gesneden waren. In een oogenblik stond heel de tent vol rook. 't Werd er mij te benauwd, en ik nam afscheid te meer wijl ik wist hoe nu de jeneverflesch ook spoedig verschijnen zou, en de heillooze gevolgen niet uit zouden blijven. Ik mocht nog een paar tenten bezichtigen, waar op 't oogenblik niemand in was. Overal zag het er even eenvoudig uit, doch het trof mij hoe in de beide tenten op een laag tafeltje een mooie, blinkende zilveren beker stond. Een vlag op een modderschuit dacht ik, terwijl ik mijn geleider vroeg of dit ook een beteekenis had.

»Och neen« zei hij »maar elk geslacht onder ons is er op gesteld zulk een beker te bezitten. Die gaan als erfstukken van vader op zoon over. De twee die gij gezien hebt zijn zeker honderden jaren oud, en al zijn wij arm, we zouden ze toch voor geen geld verkoopen.«

»Dan zijt ge toch wezenlijk zulk een oud volk als ik wel eens gehoord heb?" vroeg ik.

»Zeker" was zijn antwoord. »'t is nu al een duizend jaar geleden, dat we in Europa kwamen en ons volk had toen al de lange reis uit Indie achter den rug. Ze dachten dat we uit Egypte kwamen en daarvoor noemden de Hongaren ons het volk van Farao, en heetten we vroeger in Holland Egyptenaars. Maar zoo is het toch niet. Toen we in Duitschland kwamen, nu een 400 jaar geleden hadden we onze hertogen en graven".

»Zulk een zijt gij dan zeker ook" zeide ik.

»Wij noemen ons zoo niet" antwoordde hij. Ik ben koning Roderik", voegde hij er met zekeren trots bij, »en ben een echte nakomeling van de oude vorsten, die altijd over onzen stam geregeerd hebben. Toen we indertijd met een groot aantal in Duitschland kwamen, hadden we vele aanvoerders. Keizer Sigusmund gaf ons ook brieven van bescherming. Wij werden heel vriendelijk ontvangen en ook geholpen. Maar zoo is het helaas niet gebleven".

Ik wachtte mij wel naar de reden daarvan te vragen. Want ik wist zeer goed, dat de bedriegerijen en diefstallen waaraan de Zigeuners zich schuldig maakten, oorzaak waren dat zij later zoo vervolgd werden.

»En zijt ge nog een groot volk?" vroeg ik.

»We zijn nu hier en daar verspreid" sprak Roderik „tot in Afrika en Amerika toe. Sommigen van ons hebben vaste woonplaatsen gekregen. In het geheel zijn we zeker nog wel een paar millioen sterk. In Turkije wonen een half millioen Zigeuners". (de lezer bedenke hierbij, dat het tegenwoordige Turkije ontzaglijk veel kleiner is dan het vroegere).

„En kunt ge hier den kost vinden?" vroeg ik weer.

»Dat hopen we althans, als men ons maar werk geeft en ons een weinig wil vertrouwen. Maar daar ontbreekt helaas veel aan. Slaan we ergens onze tenten op, dan krijgen we dikwijls al spoedig aanzegging om weer te vertrekken, en moeten we elders ons geluk beproeven".

Ook hierop zweeg ik maar. Ik kon koning Roderik toch moeilijk zeggen dat zijn volk zoo dikwijls alle reden had gegeven tot wantrouwen, en vele Zigeuners liever bedelden dan werkten. Hij zal dit zelf trouwens ook wel geweten hebben.

HOOGENBIRK.

Gereformeerde Gezindheid.

Gereformeerde Kerken.

BEROEPEN: Ezinge (Gr.), M. Stadig, te Reeuwijk. — Medemblik en Duurswoude, W. Faber, cand. te Groningen. — Heteren—Randwijk, W. Mulder, te Ede.

AANGENOMEN: Kapelle—Biezelinge, B. A. Knoppers, cand. te Rotterdam. — Nunspeet, J. Tholen, te Hasselt (O.).

BEDANKT: Langeslag (O.), Nordhorn—Brandlecht (Graafschap-Bentheim, Duitschland), Stellendam, Ouddorp, Hellevoetsluis, Kommerzijl (Gr.), Herwijnen, Loenen—Vreeland, Krabbendijke, 's-Gravendeel, Spijkenisse en Lopik, B. A. Knoppers, cand. te Rotterdam. — Veenendaal, J. H. Donner, te Breda. — Garrelsweer en Harerswoude, J. Tholen, te Hasselt (O.).

Nederlandsch Hervormde Kerk.

BEROEPEN: Nieuw-Weerdinge, A. Altena, cand. en hulppred. aldaar. — Blokzijl, J. L. G. Gregory, cand. te Utrecht. — De Purmer (N.-H.) en Sappemeer, Y. B. Kalma, te Bergum. — Aalburg en Heesbeen, H. W. Th. Jansen, te Werkhoven. — Oosterwolde (bij Oldebroek), T. Lekkerkerker, te Wanswerd en Jislum. — Zeddam, D. Colenbrander, cand. te Abbekerk.

AANGENOMEN: Oudekerk a/d. Amstel, Dr. A. Eekhof, te Utrecht. — Hoogmade, K. Olivier, cand. te Apeldoorn. — Nieuw-Weerdinge, A. Altena, cand. en hulppred. aldaar.

BEDANKT: Ooltgensplaat, O. J. van Rootselaar, te Polsbroek c.a. — Klundert, G. Verdoes Kleijn, te Wageningen. — Veenendaal, J. M. Ph. Schippers, te Ede. — Baambrugge, Joh. Oosterhuis, te Stiawoude bij Leeuwarden. — Munsheerenland, K. van As, te Moerkapelle. — Deventer, H. G. van Wijngaarden, te Almelo.